

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра біології та методики її викладання

Дипломна робота

магістра

**з теми: «РОСЛИННИЙ ПОКРИВ УРОЧИЩА «ДОРНА»
(ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛ.) ТА ЙОГО АНАЛІЗ»**

Виконала:

студентка II курсу, Біо11-М20 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)
Дячук Тетяна Петрівна

Керівник:

Любінська Людмила Григорівна, доктор
біологічних наук, доцент

Рецензент:

Козак Максим Іванович,
кандидат біологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський, 2021 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГІОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Географічні особливості та геологічні характеристики.....	7
1.2. Ґрунти та гідрологія.....	9
1.3. Клімат регіону.....	13
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЛІСОВОЇ ТА ЛУЧНОЇ РОСЛИННОСТІ УРОЧИЩА.....	15
2.1. Характеристика найбільш поширених деревних видів урочища «Дорна».....	15
2.2. Дослідження весняних ефемероїдів флори.....	21
2.3. Особливості лісових та лучних фітоценозів урочища.....	26
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ФЛОРИ УРОЧИЩА «ДОРНА».....	31
3.1. Систематична структура флори.....	31
3.2. Біоекологічні особливості флори.....	38
РОЗДІЛ 4. РАРИТЕТНА ФЛОРА РОСЛИННОСТІ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ.....	48
4.1. Особливості рідкісних видів міжнародних та національного списків.....	48
4.2. Регіонально рідкісні види та їх характеристика.....	58
РОЗДІЛ 5. ЗНАЧЕННЯ ТА ОХОРОНА ФЛОРИ УРОЧИЩА «ДОРНА».....	60
5.1. Народногосподарське значення флористичного різноманіття урочища.....	60
5.2. Напрямки охорони і збереження флори урочища «Дорна».....	66
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	81

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БЗ – біосферний заповідник;

ДП – державне підприємство;

НПП – національний природний парк;

ПЗ – природний заповідник;

CITES – Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення.

ВСТУП

Актуальність теми. Рослини – важлива складова частина екологічного середовища, без якого неможливе нормальне повноцінне життя всього живого, в тому числі і людини. Тому нині дуже важливим є всебічне вивчення у кожному регіоні та куточку Землі дикоростучих рослин, їх видового складу, стану рослинних угруповань і популяцій окремих видів, передусім цінних у господарському відношенні, які широко використовуються людиною, виявлення рідкісних та зникаючих видів, які потребують першочергової охорони. А це неможливо зробити без попередньої оцінки сучасного стану, змін та прогнозів на флористичному, фітоценотичному та екологічному рівнях. Відомості про фітогенофонд кожного регіону є невід’ємною ланкою у вирішенні проблем інтродукції, селекції, сільського господарства та розвитку народного господарства в цілому [68].

Впродовж багатьох десятиліть Українські Карпати, зокрема на гірсько-лісова зона є об’єктом інтенсивного природокористування, що приводить до значних структурно-функціональних змін біогеоценотичного покриву всіх природних комплексів. Як наслідок видові і кількісні втрати флори краю, послаблення здатності рослинного покриву виконувати свої ґрунтозахисні і водорегулюючі функції. Все це є причиною почастищення паводків і ґрунтових зсувів, яке спостерігається останнім часом [40]. Перегляд відношення людини і природи регіону – початкова проблема.

Щоб зберегти, треба знати і розуміти. Тому всебічні дослідження природи, зокрема флори краю є умовою і запорукою її порятунку. Важливим є вивчення конкретних природних комплексів, яке б дозволило з’ясувати не лише серйозність змін і сучасний стан цих об’єктів, але виробити стратегію і відтворення ірраціонального використання. Зокрема це стосується і урочища «Дорна».

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження флори урочища «Дорна» та проведення її аналізу.

Для реалізації поставленої мети були визначені наступні **завдання**:

- проаналізувати опубліковані матеріали з інформацією про фізико-географічні умови району нашого дослідження;
- здійснити повний біоморфологічний, систематичний та екологічний аналіз флори урочища «Дорна»;
- виявити раритетну флору дослідженої території та описати її;
- описати значення флористичного різноманіття урочища;
- визначити напрямки охорони та збереження рослинності досліджуваної території;

Об'єкт дослідження – флора урочища «Дорна».

Предмет дослідження – різноманітність флори урочища «Дорна» та її аналіз.

Методи дослідження – польові, статистичні, аналіз і синтез, узагальнення та систематизація.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше досліджено та проаналізовано флористичне різноманіття урочища «Дорна», складено список регіонально - рідкісних та зникаючих видів даної території.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, одержані у ході дослідження урочища, у своїй діяльності можуть використовувати працівники ДП «Берегометське лісомисливське господарство», зокрема Вашківецького лісництва для менеджменту природо-заповідного фонду на регіональному рівні, оновлення видового списку урочища «Дорна».

Одержані результати дослідження рекомендовано використовувати при написанні наукових робіт для Буковинської Малої академії учнівської молоді, Чернівецького національного університету, наукових конференцій регіонального та обласного рівнів тощо. Подано до друку одну статтю.

Особистий внесок здобувача. Участь у розробці програми досліджень, узагальнення даних джерел літератури, проведення досліджень, аналіз, статистична обробка результатів, формулювання висновків, рекомендації для виробництва та підготовка матеріалів тощо.

Обсяг і структура. Робота викладена на 81 сторінці комп'ютерного набору; вона складається з вступу, п'яти розділів, висновків, включає 6 таблиць, 21 рисунок та 1 додаток. Список використаних джерел налічує 73 найменувань, з яких – 4 латиницею.

ВИСНОВКИ

1. Відповідно до схеми фізико-географічного районування територія Вижницького району, до якої належить урочище «Дорна», відноситься до Українських Карпат (область Передкарпаття та Зовнішніх Карпат). У межах району переважають ландшафти передгірських акумулятивно денудаційних височинних рівнин зі значною диференціацією ландшафтних місцевостей, яка зумовлена геоморфологічною будовою та різноманітністю ґрунтово-рослинного покриву. Відповідно схеми гідрологічного районування України, весь район розташований в межах Дністровсько-Прутської області достатньої водності, яка входить до складу Українських Карпат [15, 16]. У Вижницькому районі переважають сірі лісові, буроземно-підзолисті, дерново-підзолисті та гірсько-підзолисті, бурі гірсько-піщані ґрунти. Ґрунтовий покрив характеризується різноманітністю, що пов'язане з досить складним рельєфом, а звідси - з різними гідротехнічними умовами на тих чи інших елементах рельєфу, різними ґрунтоутворюючими породами. Клімат району помірно-континентальний з достатнім та надлишковим зволоженням, нежарким літом, м'якою зимою та теплою осінню. Клімат тут формується під впливом складної взаємодії радіаційного режиму та процесів атмосферної циркуляції, характер прояву яких зумовлений географічним положенням і особливостями підстилаючої поверхні.

2. За систематичною структурою флора урочища налічує 101 вид судинних рослин, 4 відділи, 47 родин і 91 рід. Переважаючим відділом рослин в урочищі є відділ *Magnoliophyta*, який складає 90% від усієї флори. Прогресуючою родиною, до якої належать 13 видів є *Asteraceae*. У родовому спектрі флори урочища перше місце займає рід *Acer*, який налічує 3 види. Біоморфо-екологічний аналіз флори урочища «Дорна» показав переважання полікарпиків серед життєвих форм, геофітів серед основних клімаморф, мезофітів серед основних гігроморф, сільванти серед ценоморф, еутрофи серед трофоморфів, мезотермофітів серед основних термоморф та геліофіти в геліоспектрі.

3. Раритетна складова рослинного світу дослідженої території досить вагома. Із загальної кількості видів флори було виявлено 8 видів рослин занесених до міжнародних та національного списків, а саме: сосна кедрова європейська (*Pinus cembra* L.), білоцвіт весняний (*Leucojum vernum*), зозульки травневі (*Dactylorhiza majalis*), пізньоцвіт осінній (*Colchicum autumnale* L.), цибуля ведмежа (*Allium ursinum*), горицвіт весняний (*Adonis vernalis*), шафран Гейфеля (*Crocus heuffelianus*), підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis*); та 3 регіонально рідкісні види: костриця тонколиста (*Festuca tenuifolia* Sibth L.), стародуб широколистий (*Laserpitium latifolium*) та орлики звичайні (*Aquilegia vulgaris*) (11 % від загальної кількості видів флори).

4. Рослини урочища мають велике народногосподарське значення. Деревні види широко застосовуються для виготовлення меблів та інших виробів, у целюлозно-паперовій, лісохімічній промисловості як паливо. Це дуб, бук, граб, ялина, сосна, модрина, ясен, клен. Багато видів рослин мають лікарські властивості, вони багаті на алкалоїди, дубильні речовини, вітаміни, ефірні олії; деякі із цих речовин отруйні, але в невеликих кількостях вони мають лікувальні властивості. Деякі дерева та чагарники мають кормове значення. Харчове значення мають плоди груші, яблуні, ожини, горобини та ін.

5. З метою збереження та охорони рослинного світу урочища «Дорна», основні заходи мають бути спрямовані на посилення боротьби з незаконною вирубкою лісу; зменшення рекреаційного навантаження на урочище; створення картографічного обліку видів, які збереглися в природному стані; організація інспекторського контролю в лісах. Потрібно планомірно здійснювати відновлення лісів [43]. Для збереження рідкісних та зникаючих видів регіону потрібно: позначити на картосхемах регіону відповідно до наявних даних охоронні ділянки щодо видів рослинного світу згідно з переліком рідкісних регіональних видів рослин та тих, що занесені до Червоної книги України та CITES; заборонити зривання та торгівлі

ранньоквітучими рідкісними і такими, що перебувають під загрозою зникнення; ввести созологічні паспорти на окремі найбільш цінні популяції. Першочерговим завданням є виховання природоохоронної свідомості у людей. Передбачається виготовлення та реалізація пропагандистських листівок, календарів, буклетів, інформування через мас-медіа, проведення бесід, лекцій, семінарів тощо; підвищення рівня знань та обізнаності вчителів, вихователів, викладачів, керівних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т.Л., Клєстов М.Л., Байдашников А.В. та ін. Національний парк на Буковині. *Ойкумена*. 1993. № 1. С. 91-97.
2. Андрієнко Т.Л., Перегрим М.М. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України. Київ: Альтерпрес, 2012. 148 с.
3. Артемчук И. В. О распространении безвременника (*Colchicum autumnale* L.) в Советской Буковине. *Наукові записки Чернівецького державного ун-ту*: Т. 7. Чернівці, 1950. С. 117-140.
4. Барановський Б. О., Манюк В. В., Іванько І. А., Кармизова. Л. О. Аналіз флори національного природного парку «Орільський»: монографія. Дніпро: ЛПРА, 2017. 320 с.
5. Бродович Т.М., Бродович М.М. *Атлас дерев і кущів Заходу України*. Львів: Вища школа, 1973. С. 76.
6. Буджак В.В., Чорней І.І. Геоботанічна та созологічна характеристика букових лісів Чернівецької області. *Заповідна справа в Україні*. 2004. Т. 10, вип. 1-2. С. 14-18.
7. Бук лісовий (Б. Європейський). URL: <https://ieenas.org/p/buk-lisovii-b-yeuropeiskii/> (дата звернення: 12.08.2021).
8. Букові праліси та давні букові ліси Європи: проблеми збереження та сталого використання. URL: <http://cbr.nature.org.ua/conf2013/conf2013.pdf> (дата звернення: 11.08.2021).
9. Вижницький район Чернівецької області. Схема планування території. URL: <http://new.vnrda.gov.ua/images/doc/shema2017/2016.compressed.pdf> (дата звернення: 21.06.2021).
10. Визначник рослин України. Київ: Урожай, 1965. 876 с.
11. Воробьев Д.В. Методика лесотипологических исследований: учебник. Киев: Урожай. 1967. 387 с.

12. Гамор Ф.Д. Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника: монографія. Київ: Інтерекоцентр, 1997. 711 с.
13. Гамуля Ю. Г. Рослини України: підручник / за ред. канд. біол. наук О. М. Утєвської. Харків: Фактор, 2011. 208 с.
14. Генсірук С. А. Ліси України: підручник. Київ: Наук. думка, 1992. 408 с.
15. Геоботанічне районування Української РСР: підручник / Голубець М.А. та ін. Київ, 1977. 302с.
16. Географія Чернівецької області / за ред. проф. Я.І. Жупанського. Чернівці, 1993. 192 с.
17. Горышина Т.К. Ранневесенние эфемероиды лесостепных дубрав (исследование по экологии, физиологии и фитоценологии). Автореф. дис. д-ра биол. наук. Л., 1968. 39 с.
18. Горохова З.Н., Солодкова Т.І. Ліси Радянської Буковини (геоботанічна характеристика). Львів: Вид-во Львів, 1970. 212 с.
19. Дари лісів : підручник / Ю. Я. Єлін та ін. 4-те вид. Київ : Урожай, 1979. 440с.
20. Державне підприємство «Берегометське лісомисливське господарство». URL: <http://blmg.com.ua/30-0> (дата звернення: 05.04.2021).
21. Дика О. О., Хомин І. Г., Ференц Н. М., Петрущак Ю. І. Динаміка вікової структури ценопопуляцій *Galanthus nivalis* L. на території природного заповідника «Розточчя». *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Т. 20, Вип. №16. С. 160–167.
22. Дорошенко К.В. Вікова структура ценопопуляцій *Scilla bifolia* L. та *Gagea lutea* (L.) Ker.-Gawl. у різних умовах функціонування фітосистем (Львівська область) / Наукові основи збереження біотичної різноманітності: мат-ли 9-ї конф. мол. учених. Львів, 2009. С. 67-69.
23. Дуб звичайний . Лікарські рослини : енциклопедичний довідник / за ред. А. М. Гродзінського. Київ : «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, Український виробничо-комерційний центр «Олімп», 1992. С. 142.

24. Екологічна енциклопедія: в 3 т. / Редколегія: А.В. Толстоухов та ін. Київ: ТОВ "Центр екологічної освіти та інформації", 2007. Т. 2. С. 233.
25. Екологічні паспорти регіонів за 2019 рік. Чернівецька область. URL: <https://mepr.gov.ua/news/35913.html> (дата звернення: 18.05.2021).
26. Екофлора України / ред. Я. П. Дідух. Київ: Фітосоціоцентр, 2002. 496 с.
27. Екофлора України / ред. вид. Я. П. Дідух, П. Г. Плюта, В. В. Протопопова та ін. / відпов. ред. Я, П, Дідух. Київ: Фітосоціоцентр, 2000. Т. 1. 284 с.
28. Жукова Л.А. Динамика ценопопуляций луговых растений в естественных фитоценозах / Динамика ценопопуляций травянистых растений: учебник. Киев: Наукова думка, 1987. С. 9-19.
29. Заверуха Б. В. Сосудистые растения: Природа Украинской ССР. Растительный мир. Киев: Наукова думка, 1985. С. 35–37.
30. Заповідна справа в Україні: ред. М. Д. Гродзинського, М. П. Стеценка. Київ: Географіка, 2003. 306 с.
31. Заєць З.О., Солодкова Т.І., Стойко С.М. Ботанічні резервати і пам'ятки природи Чернівецької області: Охорона природи Українських Карпат та прилеглих територій. Київ: Наукова думка, 1980. С. 220-252.
32. Зелена книга України: підручник / під заг. ред. чл.-кор. НАН України Я.П. Дідуха. Київ: Альтерпрес, 2009. 448 с.
33. Карпатський біосферний заповідник: бібліогр. покажч., 2-ге видання / упоряд. Є.К. Ляшенко; відпов. ред. Ф.Д. Гамор. Львів: Растр-7, 2018. 186 с.
34. Кирпичников М.Э, Забинкова Н.Н Русско-латинский словарь для ботаников: словарь. Львов : Наука, 1977. 856 с.
35. Комендар В. І. Лікарські рослини Карпат: навч. посібник. Ужгород: Карпати, 1971. 247 с.
36. Конспект флори Північної Буковини. Судинні рослини / Термена Б.К., Стефаник В.І, Серпокрилова Л.С. та ін. Чернівці, 1992. 226 с.

37. Липа дрібнолиста і культури з її участю / М. І. Гордієнко, В. І. Карпенко. Київ : Сільгоспосвіта, 1996. 224 с.
38. Лікарські рослини : енциклопедичний довідник / за ред. А. М. Гродзінського. — Київ: Видавництво «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, Український виробничо-комерційний центр «Олімп», 1992. С. 71.
39. Малиновський К.А. Рослинність високогір'я Українських Карпат: монографія. Київ: Наук. думка, 1980. 276 с.
40. Маценко Г. Все про ліс. Які вони дерева України. Київ: Магістраль, 1997. №42 – 43., спец. випуск.
41. Медведєв Ю. Дяченко Я. Проблеми розвитку лісопромислового комплексу: пріоритети, структура, ефективність: Економіка України. 1999. №1.
42. Мельник В. І., Баточенко В. М., Діденко С. Я. Популяції *leucoum vernum* L. (Amaryllidaceae) на східній межі ареалу. Наукові записки. Т: 106. Біологія та екологія, 2010. С. 45-51.
43. Менеджмент охоронних лісів / за ред. акад. НАН України Шеляга-Сосонка Ю.Р. К.: Фітосоціоцентр, 2003. 299 с.
44. Мінарченко В. М. Флора лікарських рослин України: навч. посібник. Луцьк: ПФ «Едельвіка», 1996. 178 с.
45. Національний атлас України: ред. Л.Г. Руденко. Київ: ДНВП "Картографія", 2008. 440 с.
46. Полевая геоботаника / под Корчагина А.А., Лавренко Е. М. Москва: Наука, 1959. Т. 1. 444 с.
47. Погребняк П.С. Лісова екологія і типологія лісів: монографія. Київ: Наук. думка, 1993. 496 с.
48. Попович С. Ю. Природно-заповідна справа. Київ: Арістей, 2007. 480 с.
49. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. Екологічне законодавство України. С. 284.

50. Рушак М. Ліси України: управління, експлуатація, відтворення: Економіка України. 1995р. №6.
51. Серебряков І. Г., Чернова Н.М., Білова О.М. Життєві форми рослин: навч. посібник. Київ, 1986. С. 94-103.
52. Сосна обыкновенная: ее особенности, создание культур, производительность / М. И. Гордиенко и др. К. : Либідь, 1995. 223 с.
53. Сторінками Червоної книги України (рослинний світ). Чернівецька область / Чорней І.І., Токарюк А.І. Чернівці: ДрукАрт, 2010. 448 с.
54. Структура популяцій рідкісних видів флори Карпат / К.А. Малиновський, Й.В. Царик, Г.Г. Жилияєв, Р.І. Дмитрах, В.Г. Кияк та ін. Київ: Наукова думка, 1998. 174 с.
55. Судинні рослини флори Чернівецької області, які підлягають охороні: Атлас-довідник / Чорней І.І., Буджак В.В., Термена Б.К. та ін. Чернівці: Рута, 1999. 140 с.
56. Сухарюк Д.Д., Бедей М.І., Волощук М.І. Рідкісні фітоценози Карпатського біосферного заповідника та заходи щодо їх охорони. *Науковий Вісник УжНУ*, 2006. Випуск 19. С. 85-90.
57. Токарюк А. Поширення раритетних видів судинних рослин у природних районах Буковинського Прикарпаття. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 260. С. 225–240.
58. Толмачёв А.И. Методы сравнительной флористики проблемы флорогенетики. Новосибирск : Наука, 1986. 196 с.
59. Фельбаба-Клушина Л.М., Комендар В.І. Фітоценологія з основами синфітосозології: навч. посібник. Ужгород: Ужгород. ун-т, 2001. 212 с.
60. Червона книга України. Рослинний світ. Київ: «Глобалконсалтинг», 2009. 912 с.
61. Чопик В. И., Дудченко Л. Г., Краснова А. Н.. Дикорастущие полезные растения Украины: справочник. Київ: Наукова думка, 1983. 400 с.
62. Чопик В.І. Визначник рослин Українських Карпат: навч. посібник. Київ: Наукова думка, 1997. 434 с.

63. Чорней І.І., Буджак В.В., Гаврилюк В.О. та ін. Судинні рослини з Червоної книги України на території Буковинських Карпат та їх охорона. Заповідна справа в Україні. 1998. Т. 4, вип. 2. С. 7-10.
64. Чорней І.І., Буджак В.В., Термена Б.К. та ін. Нові відомості про поширення на Чернівецькій судинних рослин з “Червоної книги України” та їх охорона. *Український ботанічний журнал*. 2001. № 1. С. 78-83.
65. Чорней І.І., Буджак В.В., Токарюк А.І. Хорологічна характеристика ефемероїдних геофітів з Червоної книги України на території Чернівецької області. *Наук. вісник Ужгородського держуніверситету*, 2000. № 8. С. 18-22
66. Швиденко А. Й., Остапенко Б. Ф. Лісознавство: підручник. Чернівці: Зелена Буковина, 2001. 352 с.
67. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П., Дубына Д.В. Прогномис растительности Украины: учебник. Киев: Наукова думка, 1991. 272 с.
68. Шеляг-Сосонко. Ю.Р., Ємельянов І. Г. Біорізноманіття та сталий розвиток України. *Вісник НАН України*, 2000, № 4, С. 35-39.
69. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Попович С.Ю., Устименко П.М. Ценотична різноманітність. Біорізноманітність Карпатського біосферного заповідника. К.: Інтерекоцентр, 1997. С. 114-162.
70. Herbich F. Flora der Bukowina. Leipzig, 1859. 460 s.
71. Knapp J.A. Die bisher bekannten Pflanzen Galiciens und der Bucowina. Wien, 1872. 267 s.
72. Paczoski J. Szkic flory i spis roślin zabranych we wschodniej Galicyi, na Bukowinie i w Komittacie marmaroskim na Wegrzech. Sprawozd. Kom. Fizjogr, 1897. s. 33-36.
73. Zapałowicz H. Conspectus Florae Galiciae criticus. Krak ów, 1906-1911. T.1-3.